

УДК 349.6

DOI <https://doi.org/10.37687/2413-7189.2020.2.3>

Сустанов Є.П.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри екологічного права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ORCID: 0000-0002-4094-444X

ЕКОСИСТЕМНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ОХОРОНУ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК КАРПАТ

ECOSYSTEM APPROACH AS THE BASIS OF THE FRAMEWORK CONVENTION ON THE PROTECTION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE CARPATHIANS

У статті досліджено Рамкову конвенцію про охорону та сталий розвиток Карпат і Протоколи до неї з позиції впровадження та реалізації екосистемного підходу, який є стратегією комплексного управління земельними, водними і живими ресурсами з метою забезпечення їх збереження та сталого використання на справедливій основі, сутність якого полягає в управлінні природними екосистемами, що мають безпосереднє значення для людства.

Встановлено, що в контексті впровадження та реалізації екосистемного підходу Карпатська конвенція закріплює відповідні вимоги стосовно багатьох сфер, серед яких: збереження та стале використання біологічного та ландшафтного різноманіття; просторове планування; сталі й інтегроване управління водними ресурсами та річковими басейнами; сталі сільське та лісове господарство; сталий транспорт та інфраструктура; промисловість та енергетика; система оцінки/інформації про стан навколишнього середовища, моніторингу та раннього попередження тощо. Також доведено, що окремі аспекти екосистемного підходу відбиваються й у прийнятих до Карпатської конвенції Протоколах, а саме: Про збереження і сталі використання біологічного та ландшафтного різноманіття; Про сталі управління лісами; Про сталий туризм; Про сталий транспорт; Про розвиток сільського господарства та сільської місцевості.

На підставі проведеного аналізу зазначених міжнародно-правових документів зроблено висновок, що екосистемний підхід є основою Карпатської конвенції та її Протоколів, положення яких спрямовані на збереження Карпатських гірських екосистем, тоді як внесені на підставі цієї Конвенції зміни до Лісового кодексу України, а також прийняті на її засадах програмні документи свідчать про поступове впровадження екосистемного підходу в національне екологічне законодавство, що, безумовно, є позитивною тенденцією, яка має продовжуватися та посилюватися з метою якісного правового регулювання екологічних відносин.

Ключові слова: екологічне право, екологічне законодавство, міжнародне екологічне право, екосистема, екосистемний підхід, сталий розвиток, Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат, Карпатська конвенція.

The article examines the Framework Convention on the Protection and Sustainable Development of the Carpathians and the Protocols to it from the perspective of the implementation and realization of the ecosystem approach, which is a strategy for the integrated management of land, water and living in order to ensure their conservation and sustainable use in an equitable way, and the essence of which is the management of natural ecosystems of direct importance to humanity.

It is established that in the context of implementation and realization of the ecosystem approach the Carpathian Convention establishes relevant requirements in many areas, including: conservation and sustainable use of biological and landscape diversity; spatial planning; sustainable and integrated water/river basins management; sustainable agriculture and forestry; sustainable transport and infrastructure; industry and energy; environmental assessment/information system, monitoring and early warning, etc. It is also proved that certain aspects of the ecosystem approach are reflected in the Protocols adopted to the Carpathian Convention, namely: On Conservation and Sustainable Use of Biological and Landscape Diversity; On Sustainable Forest Management; On Sustainable Tourism; On Sustainable Transport; On Sustainable Agriculture and Rural Development.

Based on the analysis of these international legal documents, it is concluded that the ecosystem approach is the basis of the Carpathian Convention and its Protocols, the provisions of which are aimed at preserving the Carpathian mountain ecosystems, while the amendments to the Forest Code of Ukraine and program documents adopted on its basis indicate the gradual implementation approach to national environmental legislation, which is undoubtedly a positive trend that should be continued and strengthened with the aim of high-quality legal regulation of environmental relations.

Key words: environmental law, environmental legislation, international environmental law, ecosystem, ecosystem approach, sustainable development, Framework Convention on the Protection and Sustainable Development of the Carpathians, Carpathian Convention.

Постановка проблеми. Карпати – гірський масив у Центральній і Східній Європі на території України, Угорщини, Чехії, Польщі, Словаччини, Румунії, Сербії та Австрії. Карпати простягаються від околиць Братислави, оточують півкільцем Середньодунайську рівнину і Трансільванське плато та закінчуються поблизу геологічної пам'ятки «Залізні ворота» між Румунією і Сербією на Дунаї. За загальною протяжністю та площею (1 500 км і 190 тис. км² відповідно) гірська система Карпат є другою в Європі після Скандинавських гір (1 700 км) та Альп (195 тис. км²) [1].

Карпатські гори являють собою унікальний природний скарб визначної краси та екологічної цінності, вони є важливим центром біологічного різноманіття, головним водозбором великих річок, середовищем існування та притулком для багатьох видів рослин і тварин, які перебувають під загрозою зникнення, а також найбільшою в Європі територією з незайманими лісами, передусім буковими, які визнаються безцінним генетичним сховищем буку та інших видів живої природи та входять до серійного транснаціонального об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи» [2].

Усвідомлюючи, що Карпати – це важлива частина екологічного, економічного, культурного, рекреаційного докілья та середовища існування у самому серці Європи, спільного для багатьох народів і країн, 22 травня 2003 р. в м. Києві під час 5-ї Всеєвропейської міністерської конференції «Докілья для Європи» представниками країн Карпатського регіону була підписана Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат (Карпатська конвенція) [3], покликана стати ефективним міжнародно-правовим механізмом захисту навколишнього середовища Карпат (Україна ратифікувала її 07 квітня 2004 р.). Основною метою Карпатської конвенції є проведення всебічної політики і співпраці з охорони та сталого розвитку Карпат для поліпшення якості життя, зміцнення місцевих економік і громад, збереження природних цінностей і культурної спадщини (ч. 1 ст. 2), тоді як одним із засобів для досягнення вказаної мети є екосистемний підхід (п. «g» ч. 2 ст. 2).

Стан наукового дослідження проблеми. Карпатська конвенція в тому чи іншому аспекті неодноразово досліджувалася правознавцями. Б.В. Киндюк розглянув історію її створення та шляхи імплементації [4], М.Я. Ващишин проаналізувала її значення для формування Карпатської екологічної мережі [5], а О.О. Чонгов на її прикладі торкнувся проблеми виникнення та розвитку інституту правової охорони земель гірських територій [6]. Водночас питання оцінки цієї Конвенції з позиції екосистемного підходу досі залишається відкритим. З огляду на це **метою статті** є аналіз положень Рамкової конвенції

про охорону та сталий розвиток Карпат і Протоколів до неї в контексті впровадження та реалізації екосистемного підходу.

Виклад основного матеріалу. Нагадаємо, що екосистемний підхід є фундаментальною основою новітньої та найперспективнішої концепції сталого розвитку, тобто такого розвитку, який відповідає потребам нинішнього покоління, не позбавляючи майбутні покоління можливості задовольняти свої потреби, та який враховує економічний, соціальний та екологічний фактори. Активне та послідовне розроблення екосистемного підходу відбувається в рамках Конвенції про охорону біологічного різноманіття [7], яка була прийнята 05 червня 1992 р. з метою збереження біорізноманіття, сталого використання його компонентів, а також спільного одержання на справедливій і рівній основі вигод, пов'язаних з використанням генетичних ресурсів, та ратифікована Україною 29 листопада 1994 р.

У Конвенції наведено визначення екосистеми, під якою розуміється динамічний комплекс угруповань рослин, тварин, мікроорганізмів і їх неживого навколишнього середовища, взаємодіючих як єдине функціональне ціле (ст. 2), та закріплено низку положень зобов'язального характеру з охорони та збереження екосистем. Зокрема, Сторони зобов'язані сприяти захисту екосистем; приймати заходи з реабілітації та відновлення деградованих екосистем; запобігати впровадженню, контролювати чи знищувати чужорідні види, які загрожують екосистемам, тощо (п. «d», «f», «h» ст. 8).

Безпосередньо в тексті Конвенції екосистемний підхід прямо не вказується, але основні його положення закріплюються в рішеннях нарад її керівного органу – Конференції Сторін. Так, на Першій нараді, яка відбувалась у 1994 р. в м. Нассау (Багамські острови) було визнано, що всі блага, екологічні функції та послуги, які забезпечуються нашої планетою, залежать від різноманітності та мінливості генів, видів, популяцій та екосистем, а тому щоб у людства було майбутнє на Землі, потрібно зберегти всесвітнє біорізноманіття, бо його виснаження створює загрози для природних екосистем, які мають життєво важливе значення для існування спільнот людей у всіх країнах (п. 1 додатку до рішення I/8) [8]. На Другій такій нараді (м. Джакарта, Індонезія, 1995 р.) екосистемний підхід було проголошено головною основою для дій у рамках Конвенції (рішення II/8) [9], а вже на П'ятій нараді (м. Найробі, Кенія, 2000 р.) було прийнято рішення V/6 «Екосистемний підхід» [10], у додатку до якого міститься опис екосистемного підходу, перелік його принципів та практичних рекомендацій із їх застосування (розділи «А», «В» і «С»). Згідно з розділом «А» екосистемний підхід являє собою стратегію комплексного управління земельними, водними і живими ресурсами, яка забезпечує їх збереження та сталі використання на

справедливій основі. Цей підхід засновується на науковій методології, яка охоплює всі рівні біологічної організації, включаючи основні структури, процеси, функції та взаємозв'язки між організмами та навколишнім середовищем, і визнає, що люди з усім їхнім культурним різноманіттям є невід'ємною частиною багатьох екосистем.

У розділі «В» перераховані 12 принципів екосистемного підходу, які є взаємопов'язаними і взаємодоповнюючими та мають застосовуватись як єдине ціле: 1) визначення завдань управління природними ресурсами суспільством; 2) максимальна децентралізація управління екосистемами; 3) врахування дійсного або можливого впливу діяльності на суміжні або інші екосистеми; 4) здійснення управління в економічному контексті; 5) пріоритетність збереження структури і функцій екосистеми для підтримання екосистемних послуг; 6) здійснення управління екосистемами в межах їх природного функціонування; 7) здійснення управління у відповідних просторових і часових масштабах; 8) тривалість цілей управління; 9) врахування неминучості змін; 10) належна рівновага між збереженням і використанням біорізноманіття; 11) врахування інформації; 12) участь зацікавлених осіб.

Щодо практичних рекомендацій із застосування наведених принципів, то вони, як було зазначено, закріплені в розділі «С». Усього їх п'ять: 1) орієнтація на функціональні взаємозв'язки та процеси в екосистемах; 2) сприяння справедливому користуванню благами; 3) використання стратегії адаптивного управління; 4) здійснення управління за допомогою заходів, співрозмірних питанню, і шляхом максимальної децентралізації; 5) забезпечення міжвидомчої взаємодії.

Проголошення екосистемного підходу головною основою для дій у рамках Конвенції про охорону біорізноманіття зумовило його подальше обов'язкове врахування у процесі розроблення та реалізації робочих програм з різних тематичних і міждисциплінарних питань: біорізноманіття сільського господарства, посушливих і субгумідних земель, лісів, внутрішніх вод, островів, морське та прибережне біорізноманіття та біорізноманіття гірських районів.

Аналізуючи передбачений Конвенцією про охорону біологічного різноманіття екосистемний підхід, Р.О. Перелет зазначає, що це – засіб, який дозволяє розглядати взаємозв'язки всередині екосистем з іншими системами та людьми, для яких екосистеми є місцем проживання та засобом для існування. Він передбачає перехід від одностороннього розгляду ринково цінних видів – наприклад, підходу до лісів виключно як джерела деревини – до різностороннього погляду, роботі в різних просторово-часових масштабах, використання всіх наявних знань і залучення відповідних зацікавлених сторін. Цей підхід покликаний забезпечити довгострокову стійкість біорізноманіття

та значного розвитку сьогоденного розуміння сталого природокористування [11, с. 39]. Отже, сутність екосистемного підходу полягає у зміщенні акценту з управління окремими природними об'єктами на управління екосистемами, які мають безпосереднє значення для людства.

Слід зауважити, що на міжнародному рівні яскравим прикладом впровадження екосистемного підходу до правового регулювання охорони та сталого використання гірських регіонів є Альпійська конвенція [12], яка була прийнята 07 листопада 1991 р. з метою забезпечення сталого розвитку Альпійського гірського регіону, у тому числі за допомогою проведення узгодженої політики щодо збереження та захисту Альп – найвищої гірської системи Європи. Конвенція заохочує Сторони захищати, зберігати і, за необхідності, відновлювати природне середовище та сільську місцевість для належного функціонування екосистем, а також зберігати, зміцнювати та відновлювати захисну роль гірських лісів шляхом удосконалення стійкості лісових екосистем (п.п. «f» та «h» ч. 2 ст. 2). Характеризуючи Альпійську конвенцію, колектив авторів, серед яких В.С. Кравців, П.В. Жук та І.А. Колодійчук, називають її демонстрацією екосистемного підходу до розв'язання природоохоронних макрорегіональних проблем на міждержавному рівні [13, с. 25], а О.В. Руденко – зразком екосистемної парадигми природоохоронного законодавства або взірцем практичної реалізації екосистемної природоохоронної парадигми, оскільки ця Конвенція, маючи екосистемний характер, слугує прикладом для майбутніх ініціатив зі збереження гірських регіонів і дає своєрідний урок розробки правових інструментів реалізації нового виклику часу – екосистемного підходу у міжнародному праві навколишнього середовища [14].

Повертаючись до Карпатської конвенції, зазначимо, що вона, так само як і Альпійська, є рамковою конвенцією та визначає певні загальні цілі, які сприяють комплексному підходу до збереження природної та культурної спадщини Карпат. Конвенція практично не встановлює конкретних зобов'язань та радше заохочує Сторони до співпраці із впровадження викладених у ній принципів. Така співпраця може здійснюватися в різних формах, включаючи робочу програму, спільну двохсторонню та багатосторонню діяльність, міжнародну допомогу чи координування національних заходів [15, с. 16].

На думку П.М. Сухорольського, який на прикладі аналізу Альпійської та Карпатської конвенцій дослідив питання міжнародно-правової охорони та регулювання сталого розвитку гірських регіонів, суттєвою рисою цих двох Конвенцій є використання екосистемного підходу. Цей підхід, як стверджує науковець, забезпечується положеннями щодо: 1) територіальної сфери застосування Конвенцій, яка охоплює увесь відповідний гірський регіон,

2) створення та підтримки природоохоронних територій та їх об'єднання у мережі, 3) здійснення науково-технічного співробітництва, у тому числі щодо поглиблення розуміння функціонування екосистем, 4) використання необхідних економічних засобів для охорони навколишнього середовища та підтримки традиційних способів господарювання, 5) здійснення співробітництва на найдоцільнішому рівні, врахування прав та інтересів місцевого населення, залучення громадськості до прийняття рішень [16].

Так, дійсно, у контексті впровадження та реалізації екосистемного підходу Карпатська конвенція закріплює відповідні вимоги стосовно багатьох сфер, серед яких:

1. Збереження та стале використання біологічного та ландшафтного різноманіття (ст. 4). Вказується, що Сторони здійснюють політику, спрямовану на збереження, стале використання та відтворення біологічного і ландшафтного різноманіття на всій території Карпат; вживають заходи з метою забезпечення високого рівня охорони та сталого використання природних і напівприродних середовищ існування, їхню цілісність і взаємозв'язок, характерних для Карпат видів флори і фауни; сприяють належному поводженню із напівприродними середовищами існування та відтворенню деградованих; запобігають ввезенню неаборигенних видів і поширенню генетично модифікованих організмів, які становлять загрозу екосистемам, середовищам існування чи видам.

2. Просторове планування (ст. 5). Зазначається, що Сторони проводять політику просторового планування, спрямовану на охорону Карпат і їхніх гірських екосистем.

3. Стале й інтегроване управління водними ресурсами та річковими басейнами (ст. 6). Передбачається, що Сторони проводять політику, спрямовану на збереження природних водостоків, джерел, озер і ресурсів підземних вод, збереження й охорону водно-болотних угідь і водно-болотних екосистем.

4. Стале сільське та лісове господарство (ст. 7). Закріплюється, що Сторони вживають заходів із розроблення та здійснення сільськогосподарської політики, враховуючи потреби з охорони біорізноманіття, гірських екосистем і ландшафтів; використовують практику сталого управління гірськими лісами, враховуючи численні функції лісів, важливе екологічне значення Карпатських гірських екосистем.

5. Сталий транспорт та інфраструктура (ст. 8). Встановлюється, що Сторони співпрацюють у сфері розроблення сталого транспортної політики, яка забезпечує переваги мобільності та доступу в Карпатах, водночас зменшуючи негативний вплив на здоров'я людей, ландшафти, рослини, тварини та їхні середовища існування.

6. Промисловість та енергетика (ст. 10). Наголошується, що Сторони сприяють застосуванню

чистіших технологій виробництва для адекватного попередження, реагування та ліквідації промислових аварій і їхніх наслідків, а також для охорони здоров'я людей та збереження гірських екосистем.

7. Система оцінки/інформації про стан навколишнього середовища, моніторингу та раннього попередження (ст. 12). Звертається увага на те, що Сторони здійснюють оцінку ризиків впливу на довкілля та стратегічну екологічну оцінку, враховуючи особливості Карпатських гірських екосистем.

У різні роки до Карпатської конвенції були прийняті Протоколи, де також відбилися окремі аспекти екосистемного підходу. Так, у Протоколі про збереження і стале використання біологічного та ландшафтного різноманіття від 19 червня 2008 р. [17], ратифікованому Україною 04 вересня 2009 р., йдеться про те, що Сторони визнають, що екосистеми виходять за межі національних кордонів, а тому в досягненні екологічної цілісності важливим є транскордонне співробітництво. Згідно зі ст. 1 Протоколу його метою є посилення збереження, відтворення і сталого використання біологічного та ландшафтного різноманіття Карпат в інтересах теперішніх і прийдешніх поколінь. Для досягнення цієї мети Сторони мають співробітничати щодо: розвитку, гармонізації та впровадження планів управління з метою досягнення загальних стандартів для охорони і сталого використання видів і середовищ існування; запобігання ввезенню чужорідних інвазивних видів, загрозливих для екосистем, середовищ існування чи місцевих видів Карпат; запобігання вивільненню генетично модифікованих організмів, які становлять загрозу екосистемам, середовищам існування та видам.

Основною метою Протоколу про стале управління лісами, прийнятого 27 травня 2011 р. [18] та ратифікованого Україною 16 жовтня 2020 р., відповідно до його ст. 1, є сприяння сталому управлінню Карпатськими лісами та їхній охороні в інтересах нинішнього та прийдешнього поколінь. Для досягнення цієї мети у Протоколі закріплена низка заходів, щодо яких мають співробітничати Сторони, а саме: підтримання та збільшення лісового покриву, забезпечення продуктивних функцій лісів і їхньої ролі в розвитку сільської місцевості, поліпшення захисних функцій лісів, посилення ролі лісів у пом'якшенні змін клімату. Ст. 14 Протоколу закликає Сторони проводити політику, спрямовану на посилення ролі лісового сектора в пом'якшенні змін клімату, з особливою увагою щодо пошуку правильного балансу між збільшенням запасів вуглецю в лісових екосистемах, сприянням використанню поновлюваної енергії з деревини та раціональним використанням деревних продуктів як заміників сировини, отриманої з непоновлюваних ресурсів.

Так само 27 травня 2011 р. був прийнятий Протокол про сталий туризм [19] (Україна приєдналася до

нього 22 лютого 2017 р.), згідно з ч. 2 ст. 12 якого для зменшення негативного впливу від туризму на вразливі гірські екосистеми Карпат Сторони зобов'язані вживати заходи, спрямовані на розосередження, переспрямування та направлення частини туристичних потоків з основних діючих туристичних центрів і екологічно вразливих територій на менш екологічно вразливі, менш розвинені та менш вивчені з туристичного погляду, але потенційно спроможні до прийняття та розміщення частини туристичних потоків центри.

У Протоколі про сталий транспорт від 26 вересня 2014 р. [20], який було ратифіковано Україною 16 березня 2016 р., вказано, що Сторони усвідомлюють особливу вразливість екосистем Карпат, а також, що розвиток транспортної інфраструктури та зростаюча інтенсивність транспортного руху може призвести до фрагментації природного середовища та мати серйозні наслідки для екологічних систем. Мета цього Протоколу, як вказано у ст. 1, полягає в посиленні та сприянні співробітництву для розвитку сталого вантажного і пасажирського транспорту та транспортної інфраструктури в Карпатах на користь теперішнього і майбутніх поколінь з метою сприяння сталому розвитку регіону, при цьому уникаючи, зменшуючи, пом'якшуючи та компенсуючи негативні екологічні та соціально-економічні наслідки розвитку транспорту і відповідної інфраструктури.

Також у Протоколі закріплюються спеціальні заходи щодо запобігання негативному впливу транспорту (автомобільного, залізничного, водного та повітряного) на довкілля Карпатського регіону. Як приклад щодо водного транспорту, ст. 11 Протоколу вказує, що Сторони, враховуючи гідрологічну, біологічну, екологічну й іншу специфіку басейнів гірських річок, повинні намагатися уникати, мінімізувати та протистояти впливу басейнів гірських річок, зокрема на заболочені та прісноводні екосистеми, такого як викиди забруднювачів, шуму, руйнування природного і напівприродного середовища існування, фрагментація річкових екосистем і кильватерів.

Останнім протоколом до Карпатської конвенції є прийнятий 12 жовтня 2017 р. Протокол про розвиток сільського господарства та сільської місцевості [21], у якому закріплено обов'язок Сторін вживати заходів для охорони й управління традиційними культурними ландшафтами Карпат з видатними традиційними особливостями та високою екологічною якістю, включаючи наявність цінних гірських екосистем, природних і цінних напівприродних середовищ існування. З метою приєднання до Протоколу 23 вересня 2020 р. Кабінет Міністрів України прийняв відповідне розпорядження [22].

Засновані на екосистемному підході положення Карпатської конвенції та Протоколів до неї поступово впроваджуються й у чинне екологічне законодавство України. Так, 23 травня 2017 р. було прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони пралісів згідно з Рамковою конвенцією про охорону та сталий розвиток Карпат» [23], яким внесені зміни до низки нормативно-правових актів, у тому числі до Лісового кодексу України [24]. Зокрема, ч. 1 ст. 1 цього Кодексу, яка містить легальне визначення лісу, була доповнена словом «екосистема», і тепер ліс визначається як тип природних комплексів (екосистема), у якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність із відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище. Крім цього, у Лісовому кодексі було закріплено екосистемні визначення природних лісів (природних лісових екосистем), пралісів (пралісових екосистем) і квазіпралісів (умовно пралісових екосистем) (ч. 7–9 ст. 1), а також вимоги щодо їх охорони та збереження, передусім у ст. 39¹, відповідно до якої праліси, квазіпраліси та природні ліси були визнані національною природною спадщиною України.

Про впровадження екосистемного підходу на засадах Карпатської конвенції свідчать і відповідні програмні документи, схвалені з метою розвитку Карпатського регіону, серед яких «Державна програма розвитку регіону українських Карпат на 2020–2022 роки» [25], розроблена для комплексного розв'язання першочергових наявних проблем в економічній сфері за умови збалансованості інтересів зростання життя населення гірських територій та збереження їх екосистем.

Висновки. Таким чином, на підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що екосистемний підхід, який є стратегією комплексного управління природними ресурсами для забезпечення їх збереження і сталого використання на справедливій основі, та сутність якого полягає в управлінні природними екосистемами, які мають безпосереднє значення для людства, є основою Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат і Протоколів до неї, положення яких спрямовані на збереження Карпатських гірських екосистем. Внесені на підставі цієї Конвенції зміни до Лісового кодексу України, а також прийняті на її засадах програмні документи свідчать про поступове впровадження екосистемного підходу в національне екологічне законодавство, що, безумовно, є позитивною тенденцією, яка має продовжуватися та посилюватися з метою якісного правового регулювання екологічних відносин.

Список використаних джерел:

1. Карпати (Карпатські гори). *Енциклопедія сучасної України*. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=9920 (дата звернення: 25.09.2020).
2. Ancient and Primeval Beech Forests of the Carpathians and Other Regions of Europe. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1133/> (дата звернення: 25.09.2020).
3. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат від 22.05.2003 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/998_164 (дата звернення: 25.09.2020).
4. Киндик Б.В. Карпатська конвенція: історія створення та шляхи імплементації. *Право і суспільство*. 2013. № 2. С. 3–8.
5. Vashchyshyn, M. Carpathian Ecological Network: International Legal Basis and Ukrainian Experience. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. Vol. 5, № 2 (2018). P. 170–177. doi: 10.15330/jpnu.5.2.170-177.
6. Чонгов О.О. Історія виникнення міжнародної правової охорони земель гірських регіонів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 2. С. 147–151.
7. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 05.06.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030 (дата звернення: 25.09.2020).
8. Доклад першого совещания Конференции Сторон Конвенции о биологическом разнообразии (Нассау, 28.11–09.12.1994; UNEP/CBD/COP/1/17, 28.02.1995). URL: <https://www.cbd.int/doc/meetings/cop/cop-01/official/cop-01-17-ru.pdf> (дата звернення: 25.09.2020).
9. Доклад второго совещания Конференции Сторон Конвенции о биологическом разнообразии (Джакарта, 06–17.11.1995; UNEP/CBD/COP/2/19, 30.11.1995). URL: <https://www.cbd.int/doc/meetings/cop/cop-02/official/cop-02-19-ru.pdf> (дата звернення: 25.09.2020).
10. Доклад о работе пятого совещания Конференции Сторон Конвенции о биологическом разнообразии (Найроби, 15–26.05.2000; UNEP/CBD/COP/5/23, 22.06.2000). URL: <https://www.cbd.int/doc/meetings/cop/cop-05/official/cop-05-23-ru.pdf> (дата звернення: 25.09.2020).
11. Перелет Р.А. Экосистемный подход к управлению природопользованием и природоохранной деятельностью. *Механізм регулювання економіки*. 2006. № 1. С. 36–53. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/8840> (дата звернення: 25.09.2020).
12. Alpine Convention. URL: https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Convention/EN/Framework_Convention_EN.pdf (дата звернення: 25.09.2020).
13. Наукові основи формування та шляхи реалізації гірської політики в Україні (наукове видання) / В.С. Кравців, П.В. Жук, І.А. Колодійчук та ін. ; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України» ; наук. ред. В.С. Кравців. Львів, 2018. 121 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20180501.pdf> (дата звернення: 25.09.2020).
14. Руденко О.В. Альпійська конвенція – зразок екосистемної парадигми природоохоронного законодавства. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2011. Вип. 559. Правознавство. С. 62–65.
15. Посібник з Карпатської конвенції. Регіональний екологічний центр Центральної та Східної Європи, Європейська академія Больцано. 2007. 199 с. URL: http://documents.rec.org/publications/carpathian_handbook_ukr.pdf (дата звернення: 25.09.2020).
16. Сухорольський П.М. Міжнародно-правова охорона та регулювання сталого розвитку гірських регіонів (Альпійська і Карпатська конвенції) : дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2010. 240 с.
17. Протокол про збереження і сталі використання біологічного та ландшафтного різноманіття до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат від 19.06.2008 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_366 (дата звернення: 25.09.2020).
18. Протокол про сталі управління лісами до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат від 27.05.2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_532 (дата звернення: 25.09.2020).
19. Протокол про сталий туризм до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат від 27.05.2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/001_004-11 (дата звернення: 25.09.2020).
20. Протокол про сталий транспорт до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат від 26.09.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_576 (дата звернення: 25.09.2020).
21. Protocol on Sustainable Agriculture and Rural Development to the Framework Convention on the Protection and Sustainable Development of the Carpathians. URL: http://www.carpathianconvention.org/tl_files/carpathiancon/Downloads/01%20The%20Convention/Protocols%20in%20pdf/SARD%20Protocol_FINAL_ADOPTED.pdf (дата звернення: 25.09.2020).
22. Про подання до Верховної Ради України проекту Закону України «Про приєднання до Протоколу про сталий розвиток сільського господарства та сільської місцевості до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат»: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.09.2020 р. № 1161-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/kr201161> (дата звернення: 25.09.2020).
23. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р. № 3852-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12/ed20200703> (дата звернення: 25.09.2020).
24. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони пралісів згідно з Рамковою конвенцією про охорону та сталий розвиток Карпат: Закон України від 23.05.2017 р. № 2063-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2063-19> (дата звернення: 25.09.2020).
25. Про затвердження Державної програми розвитку регіону українських Карпат на 2020–2022 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 20.10.2019 р. № 880. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/880-2019-p> (дата звернення: 25.09.2020).